

Viktor SAUTIN: Evropské velmoci a dělení Polska. Praha 2008, 160 stran.

V 17. a 18. století patřil polsko-litevský stát k nejrozlehlejšímu v tehdejší Evropě, jeho význam však trvale klesal, což podle mého soudu bylo primárně způsobováno neurovnaným vnitřním vývojem, který zemi oslaboval a nakonec ji v posledních dekádách 18. století vydal zcela na pospas silnějším sousedům. Sousední velmoci, především Rusko, se stále častěji vměšovaly do vnitřních záležitostí země, tento proces nakonec vyústil trojím dělením Polska a jeho zmizením z mapy Evropy. Historikové si již dlouhá desetiletí kladou zásadní otázku, jaké byly hlavní příčiny tohoto tragického vývoje. V této souvislosti samozřejmě vyvstává i řada důležitých dílčích otázek, které jsou spojeny jak s problematikou vnitřního vývoje v Polsku, tak s vývojem mezinárodních vztahů v poslední čtvrtině 18. století. Jakou roli sehrála zaslepenost, sobeckost a ambice polské šlechty? Kdo a jakým způsobem během dlouhé doby přispěl k trvalému a fatálnímu oslabování královské moci? Mělo Polsko v osudové fázi nějakou šanci získat podporu na mezinárodním poli? Jaké byly, popřípadě do jaké míry se měnily základní cíle tří hlavních aktérů dělení, Ruska, Pruska a Rakouska, v souvislosti s polským problémem? Jaká byla úloha jednotlivých významných osobností popřípadě mocenských skupin v Polsku? Takovéto a nepochybně mnohé další otázky si musí klást historik, který chce dospět k pochopení a analýze vývoje během trojího dělení Polska v letech 1772, 1793 a 1795.

Z krátkého exposé je zřejmé, že si Viktor Sautin zvolil téma bezpochyby mimořádně významné, na druhé straně si vytkl velmi obtížný úkol, kterého se, dlužno říci již na počátku, zhostil s úspěchem. Jako primární cíl výzkumu si stanovil zhodnocení trojího dělení Polska

v souvislostech mezinárodní politiky druhé poloviny 18. století. Pochopil však velmi dobře, že celý problém nelze zkoumat izolovaně, jen v rovině mezinárodních vztahů. Proto věnoval potřebnou pozornost zejména vnitřnímu vývoji v Polsku, jakož i těm faktorům působícím ve vnitřní politice záborových velmocí, které dlouhodobě nebo třeba jen příležitostně ovlivňovaly jejich kroky v polské záležitosti.

Z věcného i časového hlediska je práce adekvátně a uvážene koncipována, autor text rozčlenil do šesti hlavních kapitol. V první (*Polsko a Evropa do roku 1772*) hodnotí vývoj, který předcházel dělení, ukazuje slabiny „šlechtické republiky“, která neměla šanci vzdorovat tlaku států, v nichž se s plnou vahou prosadil panovnický absolutismus, a analyzuje události, které předcházely prvnímu dělení. Druhá kapitola (*Rzeczpospolita a záborové velmoci v době mezi prvním a druhým dělením Polska*), je shrnutím a zhodnocením poznatků o vývoji v průběhu a po tzv. Delegačním sejmu v letech 1773–1775. Autor zde věnuje velkou pozornost jak vývoji v Polsku, tak politice Rakouska, Pruska a především Ruska, reprezentovaného v Polsku hrabětem Stackelbergem. Třetí kapitola (*Východoevropská válka v letech 1787–1791 a reakce velmocí na tento konflikt*) pojednává o vlivu válečných konfliktů mezi Ruskem, Rakouskem a Tureckem resp. mezi Ruskem a Švédskem na politiku uvedených velmocí, autor si speciálně všímá i vlivu dramatického vývoje ve Francii na zmírnění napětí mezi Rakouskem a Pruskem, kdy je tento proces završen konvencí v Reichenbachu. Čtvrtá kapitola (*Polsko v době Čtyřletého sejmu, 1788–1792. Cesta ke druhému dělení*) je sice v naprosté většině věnována analýze vnitropolitického vývoje v Polsku, ale ani v tomto případě autor nemohl opomenout aspekty mezinárodní (pokus Polska o alianci s Pruskem, válka s Ruskem, působnost vývoje ve Francii). V páté kapitole (*Druhé dělení Polska roku 1793*) autor analyzuje faktory a události, které bezprostředně předcházely druhému dělení, z časového hlediska se dostává až do období zasedání sejmu v Grodnu, který

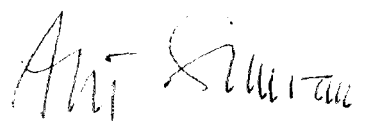
ratifikoval druhé dělení. Poslední, šestá kapitola, příznačně nazvaná *Finis Poloniae* je zaměřena na analýzu vnějších (aktivity polské emigrace) i vnitřních (Kościuszkovo povstání 1794) souvislostí a faktorů, které urychlily a ovlivnily jednání zainteresovaných velmocí, které nakonec dospěly k dohodě o třetím dělení.

Autor ve svém textu přináší mnohé pozoruhodné postřehy a závěry k politice záborových velmocí, především Ruska. Přínosné je i hodnocení úlohy Francie, podle jeho slov „*tradičního spojence Polska*“, která byla „*v kritickém momentě vážně oslabena*“. Samozřejmě, Francie během předchozího vývoje nejednou chápala Polsko jako významnou figuru na šachovnici své zahraniční politiky, ale vcelku nemá asi smysl klást si otázku, zda by byla schopna a hlavně ochotna poskytnout Polsku účinnou pomoc, kdyby nebyla zasažena revolucí. Lze jen souhlasit s názorem autora, že otázka dělení Polska byla „*jedním z hlavních problémů mezinárodní politiky druhé poloviny 18. století*“. Mimořádným přínosem Sautinovy práce je průběžná prezentace a zasvěcené hodnocení vývoje v Polsku, jeho znalost vnitřních problémů a poměrů v zemi v této kritické době je vskutku úctyhodná. Myslím, že lze jen souhlasit s jeho hodnocením, že „*význam dělení Polska spočívá v tom, že definitivně potvrdil nový evropský systém rovnováhy sil*“ i s konstatováním, že „*brutální čin rozdělení nezávislého státu, a to jen pro sobecké zájmy evropských velmocí, se rozcházel s dřívější kulturou a politickými praktikami 'staré' Evropy. Na základě tohoto precedentu musely také další státy a státečky počítat s tím, že se mohou stát obětí bezohledné politiky velmocí a žádné právo je neuchrání*“. V této praxi pak velmoci pokračovaly bezprostředně po definitivním rozdělení Polska, především v důsledku politiky Francie za císařství Napoleona I., uplatňovaly ji i v průběhu 19. a 20. století a za poněkud děsivou považují skutečnost, že k uplatňování tohoto přístupu vůči malým státům, „*kdy je žádné právo neuchrání*“, dochází ještě v současné době.

4

Podle mého názoru je zcela nesporné, že Viktor Sautin předloženým textem jednoznačně prokázal schopnost samostatné odborné práce, při níž velmi efektivně využil svých rozsáhlých jazykových dispozic. Jeho znalosti a přehled o zkoumané problematice vyvolávají zasloužený respekt. Velmi metodicky vytěžil edice vydaných pramenů, z připojeného seznamu odborné literatury je zřejmé, že neponechal stranou žádný z titulů, který má podstatný význam pro zkoumání zvoleného tématu. Po jazykové stránce má text velmi solidní úroveň, ačkoli český jazyk není autorovou mateřštinou. Sautinův text splňuje všechny požadavky kladené na diplomovou práci, již tímto doporučuji k uznání jako práce rigorosní. Navrhují hodnocení klasifikačním stupněm
276/08

V Hostivici, 10. září 2008

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Ústav světových dějin.